

KANISTERAPIA

Drahomíra Fridrichová

Kynologický klub Ekoiventu, Bratislava

Kanisterapia (lat. *canis* = pes; *therapy* = liečba) je alternatívny spôsob liečby ochorení psychického alebo fyzického pôvodu za pomoci špeciálne vycvičeného psa, využívajúc pri tom jeho prirodzené vlastnosti.

Via pract., 2005, roč. 2 (3): 164–166

V prvom rade by som chcela vyvrátiť predstavu mnohých ľudí z radov nielen laickej verejnosti, ale bohužiaľ aj niektorých odborníkov, ktorí si pod pojmom *kanisterapia* (ďalej CT) predstavujú využívanie nejakých doposiaľ vedecky neprebádaných, nevysvetliteľných, ba niekedy priam nadprirodzených schopností psa. K prirodzeným vlastnostiam psa patrí jeho schopnosť podriaďovať sa vôli človeka a komunikovať s ním. Pri CT sa využíva najmä schopnosť psa pochopiť danú situáciu, v ktorej sa pri styku s pacientom ocitne a spolupráca zvierateľa s pacientom. Týmto sa navodí veľmi nenásilnou formou priaznivá atmosféra pre liečbu samotnú. Preto pri akejkoľvek forme CT musíme psa chápať len ako prostriedok, pomocou ktorého sa liečiteľ (lekár, psychológ, liečebný pedagóg, rehabilitačný pracovník...) ľahšie skontaktuje so svojim klientom. Z tohto dôvodu sa CT aplikuje najmä tam, kde je ťažké nadviazať kontakt s pacientom (pri autizme, depresii, downovom syndróme). Pes kladne pôsobí na psychiku pacienta a je motiváciou pre ďalšie cvičenia (napr. pri mozgovej obrne – precvičovanie jemnej a hrubej motoriky). Ďalšou významnou vlastnosťou psa, ktorá sa pri terapii často využíva, je jeho živočíšne teplo. Pes má normálnu telesnú teplotu 38,5 až 39 °C, peruánsky a mexický naháča až 40 °C. To priaznivo pôsobí na pacienta pri tzv. **polohovaní** (forma rehabilitačného cvičenia podporujúceho uvoľňovanie spastických kŕčov pri mozgovej obrne).

Z histórie kanisterapie

Na území dnešného Peru sa pri obydliach pôvodných obyvateľov našli pozostatky kostier malých psíkov, niektoré staré až 10 000 rokov, ktoré nemohli byť pozostatkami strážnych či poľovných psov. Zistilo sa, že boli používané ako kultové psy pri náboženských obradoch aj pri niektorých zápalových ochoreniach tak, že sa prikladali na choré miesta. Toto sú pravdepodobne počiatky spôsobu liečby, ktorá sa začala znovu využívať koncom minulého storočia a zaznamenala vo vyspelých krajinách Európy a Ameriky prekvapujúco veľký rozmach. Dnes je kanisterapia pomerne známou a vo svete stále viac využívanou metódou alternatívnej terapie. Jej základy spočívajú v motivácii a následnom silnom emocionálnom zážitku pacienta.

Prvý vedecký prejav modernej kanisterapie sme zaznamenali v 60. rokoch minulého storočia vďaka detskému psychiatrovi Borisovi M. Levinsonovi, ktorý vo svojej knihe uvádza ako prvý poznatky o zvieratách využívaných pri terapii. V roku 1970 bola v USA založená nadácia na ochranu prírody a vzťahov medzi zvieratami a ľuďmi **Delta-Society**, v ktorej bola vypracovaná metóda a témy práce so zvieratami, medzi ktorými bol najčastejšie využívaný pes. Založenie tejto spoločnosti umožnilo ďalší výskum a v roku 1980 sa v Londýne konal prvý kongres, ktorý mal veľký ohlas nielen v USA, ale aj v Austrálii, Anglicku, Francúzsku a Rakúsku. V ostatných krajinách sa ešte vtedy na zvieratá ako terapeutov dívali skepticky.

Prvé systematické štúdie vypracovali v 80. rokoch minulého storočia doktor Reinhold a prof. Olbrich, obaja psychológovia, ktorí sa tejto téme začali venovať. V roku 1993 doktorka Greiffenhagen napísala knihu **Zvieratá ako terapeuti**, ktorá pojednáva o tejto oblasti ako o vedeckom odbore, ktorý však ešte nemá pomenovanie. Dotýka sa však všeobecnej a špeciálnej psychológie, humánnej medicíny a gerontológie.

Na Slovensku vznikol v roku 1997 **Kynologický klub Ekoiventu** so zameraním na výcvik psov-pomocníkov pre telesne postihnutých ľudí a následne aj na kanisterapiu, ktorú začal realizovať formou návštev v Domovoch sociálnych služieb s klientmi s rôznymi stupňami telesného aj mentálneho postihnutia.

Využitie kanisterapie v praxi

Kanisterapia sa môže využívať pri akejkoľvek diagnóze (samozrejme, ak je vylúčená možná alergia pacienta na psiu srst, alebo chorobný strach zo psov). Využitie CT v praxi je veľmi široké. S úspechom sa dá využívať v Domovoch sociálnych služieb s klientmi s rôznym stupňom postihnutia, v psychologických či logopedických poradniach, v denných stacionároch pre deti, mládež, ale aj dospelých, domovoch dôchodcov, v pedagogickej praxi pri deťoch s rôznymi poruchami správania i v nemocniciach s dlhodobými pacientmi. Vždy záleží na vôli ošetrojúceho personálu a na pripravenosti nielen psa, ale

aj jeho psovoda. Je veľmi dôležité vybrať si kvalitný kanisterapeutický tím, ideálne je, keď môže spoločne pracovať viac psov, najmä ak pracujú v kolektíve viacerých klientov. Na túto skutočnosť chcem dať zvláštny dôraz, pretože sa stáva, že za CT-tím sa označujú ľudia, ktorí neprešli žiadnou odbornou prípravou a spôsobilosť psa sa spája s predstavou, že stačí, aby bol ich pes veľmi spoločenský a mal rád ľudí. Toto je veľmi scestný a v praxi niekedy aj nebezpečný názor. Kanisterapeutický pes sa nerodí, ale sa musí k tejto práci viesť a keďže má takýto pes pomáhať a nesmie v žiadnom prípade ublížiť, je to práca náročná na odbornosť psovoda.

Keďže sa už niekoľko rokov zúčastňujem na seminároch o CT a zaoberám sa výcvikom psov, vypracovala som metódu výberu, výchovy, výcviku a následnej praxe v CT-tíme, ktorá korešponduje s osvedčenými metódami používanými v zahraničí. Je dôležité preveriť si odbornosť a spôsob práce CT-tímu skôr, ako s ním začneme spolupracovať (CT-tím = psovod + pes + odborný pracovník). Pri práci s CT musí byť vždy prítomný lekár, fyzioterapeut či iný odborný pracovník, ktorý terapiu vedie. Psovod so psom nesmú za žiadnych okolností pracovať s pacientom sami. Spôsob práce nikdy neurčuje psovod. Treba mať na zreteli, že psovod je kynológ, ktorý zodpovedá za prácu svojho psa, je plne zodpovedný za jeho správanie, zdravotný stav, hygienu a bezpečnosť. Plán, podľa ktorého sa terapia má viesť, však určuje pracovník zodpovedný za liečbu.

Obrázok 1. Labrador Zeus. CT pes musí vedieť trpezlivo čakať, kým príde na rad.

Obrázok 2. Kontakt s pacientom, ktorý sa postupne zoznamuje so psom skôr, ako začnú pracovať.

Výber vhodného CT-tímu

Psy-terapeuti sú vyberané na svoju prácu už ako šteňatá, keď je už možno rozoznať povahu psa a jeho vrodené povahové vlastnosti. Ideálne sú šteňatá, ktoré boli odchované v rodine, nie v koterci, pretože práve ranná socializácia má najväčší vplyv na ich neskorší psychický vývin. Pes terapeut musí byť chovaný v byte počas celého svojho života, aby sa neprerušila silná väzba na ľudí a mohla sa v čo najväčšej miere rozvinúť jeho inteligencia. Pes chovaný vonku v búde nemá dostatok podnetov z okolia a jeho schopnosť vcítania sa pomaly stráca. Pes chovaný v psinci v spoločnosti iných psov sa zase tak prispôbi svojmu vlastnému druhu, že stráca schopnosť komunikovať s človekom na žiadúcej úrovni. Nevhodné sú aj psy z útulku, pretože nie je známy ich predchádzajúci život a jeho vplyv na psychiku a preto sú označované za nespohľadlivé. Naopak, výberu vhodného plemena netreba pripisovať dôležitosť, dobrí CT-psy bývajú aj kríženci.

CT-psov začíname cvičiť v šteňacom veku a to v základnej ovládateľnosti, kde musia svoje schopnosti preukázať zložením predpísanej skúšky, testom povahy a až potom sa psík cvičí na kanisterapeutického psa, absolvuje špeciálny výcvik, t. j. okrem základnej poslušnosti (sadni, fahni...) musia vedieť prinášať rôzne predmety, dať „pac“, zatancovať, čím upútajú pacientovu pozornosť. Pacienti tým, že dávajú psom povely, získavajú sebavedomie a nového priateľa (psu), ktorý ich motivuje na ďalšiu spoločnú prácu. Hádzaním aptov, starostlivosťou o srst a podávaním odmien si pacient precvičuje jemnú motoriku, dávaním príkazov (povelov) je nútený rozprávať. Pes súčasne podporuje psychiku pacienta tým, že zabraňuje pocitu samoty, pri depresii pacient často získava nový zmysel života. Tieto aspekty treba mať pri výcviku psa stále na zreteli a výcvik aj samotnú prácu viesť tak, aby boli v čo najväčšej miere zohľadnené.

Preto akýkoľvek prejav agresivity na ľudí, iných psov a zvieratá psa z výcviku definitívne vyradiť.

Pes je zvierka, ktorého prirodzenou vlastnosťou je, že sa celý život prispôbuje

podmienkam, v ktorých žije. Z toho dôvodu psov pravidelne raz do týždňa precvičujeme a každý rok musia opakovať skúšky (v zahraničí to býva každé dva roky). Len tak vieme zabezpečiť požadovanú úroveň tímovej práce a absolútnu bezpečnosť pacienta. Žiadny pes by nemal mať certifikát o absolvovaní špeciálneho CT výcviku a záverečnej skúšky starší ako dva roky. Zároveň sa snažíme zabezpečiť aj kvalitnú prípravu psovodov pravidelnými seminármi a školeniami a účasťou na podobných akciách mimo republiky.

Kde môže CT pes pomôcť

Jemná a hrubá motorika

Pri precvičovaní jemnej motoriky sa využíva najmä odmeňovanie psov (granule ako odmena sú často primálne, čo robí problém najmä pacientom po mozgovej obrne), ďalej starostlivosť o srst psa (česanie...), rozopínanie a zapínanie obojka, hádzanie loptičky a pod. Pri precvičovaní hrubej motoriky sa pacienti snažia psov prekračovať, podliezať, robia medzi psami slalom, premiestňujú sa od jedného psa k druhému do križa atď.

Polohovanie so psom

Polohovanie patrí k najúčinnjším, ale zároveň k najnáročnejším metódam CT. Je to podporná terapia založená na priamom fyzickom kontakte pacienta a psa (psov). Pri polohovaní sa pacient doslova obloží psami (psy sa prikladajú na miesta, kde je pacient schopný najviac prijímať teplo a energiu od psa). Polohu pacienta určuje rehabilitačný pracovník podľa potreby pacienta. Ak pacient leží na chrbte, jeden pes je pod nohami pacienta v mieste kolien a ďalšie psy sú po stranách tela pacienta. Pacient je taktó stabilizovaný a môže prijímať teplo od psov. Samozrejme sú ešte ďalšie polohy, ktoré je vhodné počas polohovania striedať. Pre úplnú stabilizáciu pacienta sa využívajú rôzne polohovacie pomôcky – vankúše, podhlavník v tvare podkovy či hada, ideálna je vodná posteľ... Jedno polohovanie trvá cca 15–20 minút (podľa individuálnych potrieb a nálady pacienta). Polohovanie by sa malo praktikovať v známom prostredí pacienta, vždy nenásilnou formou, aby nebol v strese, na zemi na mäkkej podložke, môže sa použiť relaxačná hudba. Je vhodné, ak sa pacient vyzlečie do spodnej bielizne (môže tak maximálne vnímať srst psov a prijímať teplo). Potom je vhodné nechať pacientovi priestor pre spontánne reakcie a nenásilne mu ponúkať vhodné situácie pre polohovanie. Pokiaľ si pacient zvolí polohu sám, nenásilne nastavíme jeho telo tak, aby bola zabezpečená správna poloha jednotlivých častí. Odhalené časti tela

je vhodné zakryť pre zachovanie tepelného komfortu. Pri polohovaní je vhodné viesť ruku pacienta po srsti psa (hladenie), pridržať ju na teplých miestach alebo na miestach, kde je dobre cítiť tep, prípadne dych psa.

Počas polohovania dochádza:

- k navodeniu krásnych pocitov,
- k upokojeniu (najmä u hyperaktívnych pacientov),
- k zahriatiu (najmä končatiny bývajú studené),
- k uvoľneniu (ruky – päse, nohy – natiahnuté),
- k oživeniu mimiky,
- k zvýšeniu citlivosti,
- ku skvalitneniu a prehĺbeniu očného kontaktu,
- k prehĺbeniu dýchania (synchronizácia so psom) a tým aj k lepšiemu prekrveniu, čo má sekundárny vplyv na uvoľnenie,
- k ľahšiemu prijatiu inej polohy, ktorú pacient inak odmieta.

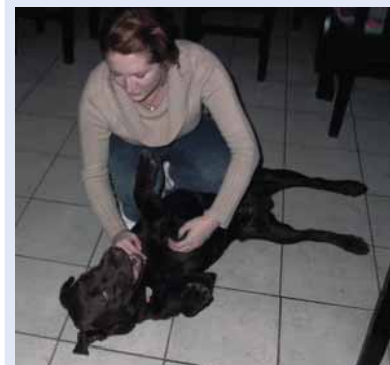
Poznámka: Pri inkontinentných pacientoch vplyvom intenzívneho uvoľnenia môže prísť k pomôčeniu alebo k odchodu stolice!

Vhodný doplnok pri polohovaní je masáž psím jazykom (avšak iba vtedy, keď sa pacientovi oblizovanie od psa páči). Teplý, vlhký a jemne drsný jazyk psa slúži ako výborná „masážna pomôcka“, ktorá má veľmi pozitívny vplyv na uvoľnenie svalového tonusu. Niekedy sa stáva, že pacient niektorého psa nekompromisne odmieta. Najčastejšou príčinou býva textúra srsti, preto si treba vyžiadať iného psa (hrubosrstého teriéra vymeniť za jemnosrsté-

Obrázok 3. Polohovanie s dvomi psami – psi zahrievajú dolné končatiny.

Obrázok 4. Detail polohovania.

Obrázok 5. Prejavy náklonnosti od pacienta môžu byť často aj bolestivé (šklbnutia pri krčoch, uhryznutia atď.)

ho pudlíka či hladkého jazvečíka). Kynológovia vedia aj v tomto poradiť.

Logopedická poradňa

Pes je výborným pomocníkom aj pri nadväzovaní kontaktu s logopédom. Najmä malé deti veľmi dobre spolupracujú, ak slovo, ktoré majú správne vysloviť, má nejakú spojitosť so psom, ktorého si obľúbili (napr. pri vyslovovaní „r“ – *Povedz meno psika. Rony. Aký pes je Rony? Labrador retriever*). Pri správnom vyslovení môže dieťa psa odmeniť. Na takto vedenú

hodinu logopédie sa dieťa teší a usilovne trénuje aj doma, aby psovi urobilo radosť.

Uviedla som len niekoľko možností využitia kanisterapeutického psa. Je ich samozrejme viac, fantázii sa v tomto prípade medze nekladú. Terapeutom však nemusí byť iba pes. Vo svete sa bežne využívajú aj iné druhy zvierat. Medzi najobľúbenejšie patria morské prasiatka (sú malé a ľahko sa môžu prikladať aj malým a veľmi zoslabnutým ležiacim pacientom), králiky, činčily (majú veľmi jemnú textúru srsti, čo je výhodné napr. pri pacientoch s popáleninami), mačky (veľmi dobre reagujú na autismus a starých ľudí), kone, ovečky, delfíny atď.

Na medzinárodnom seminári o zooterapiách v Brne ma zaujala prednáška Daniela H. Smitha z americkej nadácie **Devereux**, ktorý hovoril o skúsenostiach s terapiou za pomoci andúzskeho volka u chlapcov s výhovnými problémami. Chlapci sa starali o svoje volky, krmili ich, čistili a za odmenu s nimi chodili na chovateľské akcie a výstavy, kde ich predvádzali a získavali ocenenia. Obrovské zvieratá dodávali chlapcom, u ktorých bolo diagnos-

Literatúra

1. Zborník príspevkov z Medzinárodného seminára o zooterapiách. 27. 6. – 1. 7. 2003 v Brne, usporiadateľ združenie Filia Brno.

tikované deštruktívne chovanie (napr. odpor voči autoritám, hyperaktivita, post-traumatický stres, konanie v afekte), pocit vlastnej dôležitosťi a výnimočnosti. Ku zverencom si dokázali vytvoriť citový vzťah, aký si nevedeli vytvoriť s ľuďmi. V kynologickom klube Ekoiuventa robíme podobné akcie so psami. Deti ich na súťaži **Junior handling** môžu predviesť a vyhrať pekné ceny. Samozrejme, že handlingu predchádza dlhodobá príprava, počas ktorej s deťmi pracujeme. Deti sa učia psom ovládať, učia sa vyhrávať aj prehrávať a tým ovládnuť svoje emócie, samozrejme s ohľadom na psa. Okrem toho, pri tomto spôsobe práce so psami spolupracujú zdravé deti s postihnutými, navzájom si pomáhajú a dosahujú tak v priebehu súťaže spoločné zážitky, takže smelo môžeme hovoriť o integrácii.

Verím, že sa mi týmto článkom podarilo vzbudiť záujem o takúto formu práce s pacientmi a aspoň čiastočne presvedčiť odbornú verejnosť, že sú medicínske odbory, kde môže mať kanisterapia uplatnenie a že jej používanie je v záujme pacienta.

TIAPRIDAL®
tiapridi hydrochloridum